

Бактылуу карылык

Жашоону ар бир адам ар башка кабыл алат жана ар башка жашайт. Тактап айтканда, жашоо ар бир адам үчүн ар башка жана эч бир убакта бири-бирине окшош болбойт. Жашоо кимдир бирөө үчүн убакытка бар күчү менен тиренсе да каршы келе албаган кайгы-азап.

— Кабардын уландысы 7-бетте

Өйдө-ылдый турмуштан келген чемпиондук

Ден соолугу чың болуп, алты саны аман болуп туруп артынан из калтырбай кеткен адамдар бар. Ошондой эле канчалаган тоскоолдук болгонуна карабастан, жашоо менен күрөшүп, ийгиликтин артынан сая түшкөндөр бар.

— Кабардын уландысы 4-бетте

ГЕЗИТИ

Манас

КТМУ студенттик практикалык гезити

Ноябрь 2017 / Саны: 61

www.manas.edu.kg

Аялдын чач өрүмүнөн көп нерсе билсе болот

Чач өрүм кылымдардан бери аялзатынын көркү катары бааланып келген. Эстетикалык жактан чач жасалгасы аксессуар катары аялдын руханий жана маданий абалына карап өзгөрүп турган. Кээде бир байлам, кээде түйүлгөн, ал эми кээде бир өрүм болуп ташталган чачтын чечмелене турган мааниси болуп келген.

— Кабардын уландысы 5-бетте

Кыргыз кинематографиясынын күнгөй-тескейи

Азыркы учурда кино искусство гана эмес, коом маданиятын чагылдырган жана башка маданияттарга үстөмдүк кылууда колдонулган каражат катары да мааниси артып баратат. Ар бир эл өзүнүн Голливудун жаратуу үчүн аракеттенип, улуттук кино түрдүү этникалык элементтер менен баюуда.

— Кабардын уландысы 6-бетте

2017-2018 - окуу жылынын

Ачылыш аземи өткөрүлдү

2017-2018-окуу жылына карата Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин Ч.Айтматов атындагы студенттик шаарчасындагы Касым Тыныстанов жыйын залында 3-октябрда ачылыш аземи өткөрүлдү. Аземге Түркия Республикасынын Бишкектеги элчиси Метин Кылыч, элчиликтеги маданият жана басма сөз кызматкерлери, ТКТРдин Бишкектеги элчиси Атынч Кескин, Сельчук университетинин ректору проф.докт. Мустафа Шахин, университетибиздин ректору проф.докт.Себахаттин Балжы, университетибиздин биринчи проректору проф.докт.Асылбек Кулмырзаев жана университеттин бардык академиялык кызматкерлери катышты.

2017-2018-окуу жылынын ачылыш аземи өткөрүлдү

2017-2018-окуу жылына карата Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин Ч.Айтматов атындагы студенттик шаарчасындагы Касым Тыныстанов жыйын залында 3-октябрда ачылыш аземи өткөрүлдү. Аземге Түркия Республикасынын Бишкектеги элчиси Метин Кылыч, элчиликтеги маданият жана басма сөз кызматкерлери, ТКТРдин Бишкектеги элчиси Атынч Кескин, Сельчук университетинин ректору проф.докт. Мустафа Шахин, университетибиздин ректору проф.докт.Себахаттин Балжы, университетибиздин биринчи проректору проф.докт.Асылбек Кулмырзаев жана университеттин бардык академиялык кызматкерлери катышты.

Ачылыш аземи КТМУ Камкорчулар кеңешинин жетекчиси жана Түркиянын Билим берүү министринин орун басары доц., докт Юсуф Текиндин 2017-2018-окуу жылына арналган куттуктоо телеграммасынын окулушу менен башталды. КТМУ кызматкерлерин жаңы окуу жылы менен куттуктаган телеграммада «Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин Түрк дүйнөсүндө билим, илим жана маданият көпүрөсү катары адамдык ресурстары, коомго жасаган кызматы, материалдык-техникалык инфраструктурасы жана жалпы эле иш чөйрөсүн өнүктүрүүгө кошкон салымы чоң, андыктан Түркиянын 2023-жылга карата стратегиялык планында Евразия чөлкөмүндөгү эң баалуу, кадырлуу университеттердин бири болгон КТМУ дагы да алдыга карай жигердүү өнүгөт деп бекем ишенебиз» деп айтылат.

«Жаңы окуу жылындагы негизги принцибибиз дагы деле биримдик жана теңдик»

Аземдин ачылыш сөзүн сүйлөгөн КТМУ ректору проф.докт.Себахаттин Балжы өткөн жылдардагыдай эле бул жаңы окуу жылында да университеттин негизги принциби биримдик жана теңдик экендигин баса белгиледи. «Манас» университетинде өткөрүлгөн бардык иш-чараларда тынчтыктын өкүм сүргөнүн белгилеген проф.докт.Балжы сөздөрүн төмөнкүчө улантты: «Университетибиздин аты 6 миң 100дөн ашык бүтүрүүчүсү менен 5 континенттин 33 өлкөсүндө белгилүү. Өткөн жылдардагыдай эле келечекте да алгач университеттеги тынчтыкты сактап, күн-түн дебей эмгектенип, бардык күч-аракетибиз менен жаңы ийгиликтерди багындырып, жаңы карым-катнаштарды жарата алаарыбызга ишенимибиз зор».

Атаандашууну улантуу...

КТМУнун 1995-жылы Кыргызстан жана Түркиянын

президенттери тарабынан жаңы багыт, жаңы талап менен курулганын айткан проф.докт.Балжы университеттин да ушул талапты орундатуу үчүн аракет кылганын, өзгөчө Кыргызстанда сапаттуу билим берген мекеме катары билим беруу тармагында натыйжалуу иш жасап жатканын билдирди. Проф.докт. Балжы «Университетибиз Кыргызстандагы 52 университеттин арасында илимий изилдөөлөр тармагында алда канча жогорку тепкичте турат. Бул өз кезегинде билим берүү жана илим изилдөө багытында «Манас» университетинин жакшы иштерди жасап жатканынын көрсөткүчү болуп саналат. Албетте, бул биз үчүн жетишээрлик эмес. Азыркы абалыбыздан дагы да алдыга жылышыбыз керек. Өзгөчө илимий изилдөөлөрдү жасоо үчүн атайын долбоорлорду ишке ашырып, мындан ары да алдыга умтулушубуз керек. Бардык тармакта атаандашууну улантабыз», - деди.

«Эң маанилүү булагыбыз - билимдүү жаштарыбыз»

Ачылыш аземинде сөз сүйлөгөн КТМУ биринчи проректору, проф.докт. Асылбек Кулмырзаев университеттин өткөн жылдардан берки басып өткөн жолун, жасаган ийгиликтерин эске салып, төмөнкүлөрдү айтты: «22 жылдык убакытта биздин эң маанилүү жетишкендигибиз КТМУнун дүйнөнүн бардык жеринде тааныткан жаштарыбыздын болгондугу. Алар бир эле КТМУнун эмес, бүткүл түрк дүйнөсүнүн жетишкендиги болуп саналат. Ошол себептен жаштарга колдоо көрсөтүү, аларга туура жол көрсөтүү биздин негизги милдетибиз. Бул милдетти ишке ашыруу үчүн бул чөлкөмдө өзүбүз менен, ал эми дүйнөдө башка университеттер менен жарышуу негизги максатыбыз».

Түркиянын Кыргызстандагы элчиси Метин Кылыч да бул иш-чарада сөз сүйлөдү. Ал эми ачылыш сабагы Сельчук университетинин ректору проф. докт.Мустафа Шахин тарабынан өткөрүлдү.

I Бирдиктүү академиялык жалпы жыйналыш өткөрүлдү

Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин 2017-2018- окуу жылындагы I Бирдиктүү академиялык жалпы жыйналыш 22-сентябрда Касым Тыныстанов атындагы жыйналыш залында өткөрүлдү. Жыйналышка КТМУ ректору проф. докт.Себахаттин Балжы, КТМУ биринчи проректору, проф.докт. Асылбек Кулмырзаев жана КТМУнун бардык академиялык кызматкерлери катышты.

Жаңы иш, жаңы пикир, жаңы долбоорлор

Алгач эле 2016-2017-окуу жылына баа берилген бул жыйында 2017-2018-окуу жылынын максаттары аныкталды. Жыйындын ачылыш сөзүн сүйлөгөн КТМУ ректору, проф. докт. Себахаттин Балжы университеттин материалдык-техникалык инфраструктурасы, технологиялык мүмкүнчүлүктөрү, профессорлук-окутуучулук курамы менен өлкөнүн эң мыкты мекемеси катары таанылганын бул жылдагы Манаска тапшырган абитуриенттердин санынын коптугу айгинелеп турарын белгиледи. Проф. докт. Балжы бул жылы 8 000 абитуриент Манаска тапшырганын, алардын 1850сү университетке өткөнүн айтты. Проф.докт.Балжы университеттин башкаруу тармагынын да, административдик жана академиялык тармактын да жоопкерчиликти алганын жана ушул жоопкерчиликти сезип, бар күчү менен аракет кылаарын баса белгиледи.

Проф.докт. Балжы 2017-2018-окуу жылына байланыштуу университеттин алдыга койгон максаттарын, пландарын «жаңы пикир, жаңы иш жана жаңы долбоорлор» лозунгу менен жыйынтыктады. КТМУнун дүйнөдөгү университеттердин арасында өзгөчө орду бар экендигин билдирген проф.докт. Балжы бул абалын коргоо жана дагы да алдыга жылуу үчүн эң алгач өзүбүз менен өзүбүз атаандаш болушубуз керек деди. Проф.докт. Балжы

ийгиликти жаратуу үчүн стратегиялык план жана жылдык пландын алкагында иш алып баруу керектигин, академиялык жетишкендик жана сыйлык системасын жөнгө салуу, кезек менен башкаруу системасын ишке ашыруу, кызмат, иш жана жоопкерчиликтерди, жаңы пикир, жаңы иш жана жаңы долбоорлорго багыт алып иштөө, кеңеш көмөк борборлорун, үй-бүлө кеңештерин түзүү, сектор жана бүтүрүүчүлөр менен кызматташуу, окуу программаларын жаңылоо, практикаларга тандалган студенттерди жөнөтүү, Мевлана жана Орхун алмашуу программаларын ишке ашыруу сыяктуу бир топ иштерди аткаруу керектигине токтолду.

Келечек технологияда

Жыйында сөз алып сүйлөгөн КТМУ биринчи проректору, проф.докт.Асылбек Кулмырзаев университеттеги дагы да алдыга жылдыруу үчүн тынбастан күн-түн дебей иштеш керектигин билдирди. Керек болсо окуу программаларын жаңылоо, дүйнөдө маани берилген бөлүмдөрдү ачуу, бар болсо колдоо көрсөтүү, технологияга негизделген билимди өнүктүрүү жана сапаттуу билим берүүнү камсыздоо керектигин айтып өттү. Проф.докт.Кулмырзаев факультеттер менен жогорку мектептердин өз тармагына тиешелүү болгон маселелерде дайыма чечүүчү жана өнүктүрүүчү жолдорду издеши керектигине көңүл бурду.

Айрыкча I Бирдиктүү жалпы академиялык жыйналыштын алкагында гуманитардык факультеттин түркология бөлүмүнүн профессору проф.докт.Мехмет Айдын баяндама жасады. Проф.докт.Айдын «Махмуд Кашгарини Эскерүү программасы» алкагында жасаган баяндамасында Түрк дүйнөсү жана инсан тарыхынын эң маанилүү байлыгы болгон Махмуд Кашгарини жана анын дүйнөгө таанымал «Диван-и Лугат-и-турк» чыгармасы тууралуу маалымат берди.

Маалымат борбору

Өмөр Күфреви

Манастагы Түркия Республикасынын майрамы

Түркия Республикасынын 94 жылдыгы Түркиядан 5000 километр алыстыкта Кыргыз-Түрк Манас университетинде шаң-шөкөт менен майрамдалды.

КТМУ Көркөм искусство факультети тарабынан даярдалган 29-октябрдагы Республика күнүн куттуктоо иш-чарасына Түркиянын Кыргызстандагы элчилигинин кызматкерлери, Түштүк Кипр республикасынын өкүлчүлүгү, КТМУ ректораты, Ахыска түрктөр коомчулугу, мугалимдер, студенттер жана басма сөз кызматкерлер катышты.

КТМУнун Чыңгыз Айтматов кампусундагы Тыныстанов атындагы конференция залында 27-октябрда өткөн иш-чарада шейиттер үчүн бир мүнөттүк аза күтүлүп, анын артынан эки өлкөнүн гимни жаңырды. Ошондой эле, 29-октябрь Республика тууралуу ТРТ телеканалы тарткан даректүү тасма көрсөтүлдү. Программанын алкагында сөз алган ректорубуз Проф.Др.Себахаттин Балжы Түрк элинин республика үчүн күрөшүн, күжүрмөн эмгегине басым жасады. «Республика үчүн жанын берүүгө даяр улуу лидер Мустафа Кемаль Ататүрктүн баштоосунда кайтыш болгон жарандарыбызды эске алып, улуттук улуу күрөш «Эркиндик же өлүм» урааны менен жеңишке ээ болгонун айтып өттү. Түрк эли эгемендүүлүгүн көздүн карегиндей

сактап, желбиреген туусун түшүрбөй тургандыгы, эч качан империалисттерге башын ийбей тургандыгы, ошол күрөштүн урааны болгон» деди ректорубуз. Республиканын түрк элине жүктөгөн жоопкерчиликти тууралуу кеп салып, Проф. Др.Балжы: «Учурда биз эч кимге муктаж эмеспиз. Биз өзүбүзгө муктажбыз. Бирок бизге муктаждыгы болгон толтура коомчулук, улут, мамлекет бар. Айта кетсек, бизден үмүттөнгөн Түрк дүйнөсүнүн 300 миллиондон ашуун туугандарыбыз жана бир жарым миллион Ислам дүйнөсү бар. Жоопкерчилигибизди билебиз. Ошондуктан көп эмгектенишибиз керек. Дагы күчтөнүп илимде, маданиятта, искусстводо, технологияда дүйнө жүзү менен жарышууга даяр болушубуз керек», - деди. Андан соң Түштүк Кипр Республикасынын Бишкектеги өкүлү Атынч Кескин сөз алып, иш-чара кыргыз жана түрк ыр-бийлери менен аяктады.

Маалымат борбору

Өмөр Күфреви

Коммуникация факультетинде жаңы окуу жылынын ачылышы

Кыргыз-Түрк Манас университетинин (КТМУ) Коммуникация факультетинин жаңы 2017-2018-окуу жылынын расмий түрдө ачылышы 11-октябрда болуп өттү. Иш-чарага Маданият, маалымат жана туризм министрлигине караштуу Кинематография департаментинин директору Мукталы Бектөналиев, КТМУнун ректору Проф.Др. Себахаттын Балжы, ректор жардамчысы Проф.Др. Асылбек Кулмырзаев, коммуникация факультетинин деканы Хамза Чакыр баштаган окутуучулар, студенттер катышты.

“Масс медиа, коммуникация дүйнөнүн эң маанилүү кесиптеринин бири”

Ачылыш аземде сөз алган КТМУнун ректору Проф.Др. Себахаттын Балжы алгач Коммуникация факультетинин студенттерине кайрылды. Ал: “Бул кесип дүйнөдөгү эң маанилүү кесиптердин бири. Медианы колдонуп дүйнөнү согушка же тынчтыкка келтире аласыңар. Бирок силер тынчтыкка үндөгүлө. Силерден ушуну каалайбыз. Жакшы жолду тандагыла. Медиа технологияларын колдоно билүү жөндөмү өтө маанилүү. Маалыматтын көптүгүнөн ар кандайы бар. Акыркы 10 жылдагы маалымат, ага чейинки он жылдыкка салыштырмалуу алда канча көп. Учурда социалдык тармактар салттуу медиадан ашты. Маалыматка ээ болуу үчүн чөнтөк телефондорубуз дайыма колдорубузда. Журналистика салттуу баалуулугун жоготкон жок, бирок ар кыл технологиялык өнүгүүлөр аны улам өзгөртүүдө”

деди.

Проф.Др. Балжы, жашоосунун беш жылын жогорку окуу жайда өткөрө турган студенттерге убакыттын маанисин билип, үй-бүлөлөрүнө, өлкөсүнө, университетине жана түрк дүйнөсүнө пайдалуу инсандардын катарын толуктагыла деп кеңеш берди. Студенттер ийгиликке жетиши үчүн алгач кайсы жол менен кетүү керектигин аңдап билүү маанилүү экендигине токтолду. Ошондой ал өз сөзүн мындай улады: “Бул жол илим-билимдин жолу болушу керек. Күжүрмөн эмгектенишибиз керек. Мүмкүнчүлүктөрүбүз колубузда. Европандан Кытайга чейин бардык жерде түрктөр бар. Түрк элдери 300 миллиондон ашуун эл. Биз бирге болсок, 300 миллиондук күчкө ээ болобуз. Эгер ар ким ар башка болсо, күчүбүз да аз болот. Түрк дүйнөсүнүн биримдиги үчүн аракеттенели. Күчсүз болсок, эч бир жерде сөзүбүз өтпөйт. Акыл, илим, технология маанилүү. Бирок буларга ээ болуу менен бирге, адеп-ахлакка да ээ болуубуз зарыл”.

Медиа кызматкери дүйнөнү жакшы билиши керек

Коммуникация факультетинин деканы Проф. Др. Хамза Чакыр сөзүн КТМУ ректору Себахаттын Балжы жана эки өлкөнүн башчыларына ыраазычылыгын билдирди. Декан КТМУнун жана Коммуникация факультети ээ болгон технология жана жабдыктарды эске алып, студенттер кандай жогорку окуу жайда окуп жаткандарын биле жүрүшү керектигин айтты: “Медиа кызматкер өз өлкөсүн, дүйнөнү, дүйнө саясатын, экономикасын, дипломатиясын, геополитикасын, маданиятын мыкты билиши керек. Окубасанар, массалык маалымат каражаттарын адам жакшылыгы үчүн колдоно албайсыңар. Адамдарга жол көрсөтө тургандар силерсизер”, - деди.

КТМУ ректору Проф.Др. Себахаттын Балжы болсо “Сүйүктүү мугалимдерибиздин сабак учурунда сүйлөгөн сөздөрү өтө маанилүү. Балким, кайсы бир сөздөрү канча бир сааттык сабактан да кымбат чыгар. Андыктан, сүйүктүү жаштар, колдо бар мүмкүнчүлүктөрдөн болушунча жакшы пайдалангыла. Бирге болуп, бирге жашап, келечекке үмүт менен бирге карообуз үчүн алгач бири-бирибизди таанышыбыз керек. Ошондуктан, мындай иш-чараны уюштурган урматтуу деканга, мугалимдерибизге терең ыраазычылык билдирип кетким келет”.

Факультет окутуучулар жана бүтүрүүчүлөрүнүн студенттерге кайрылуусунан кийин факультеттин ийгиликтүү студенттерине мактоо баракчалары тапшырылды.

Даярдоо курсунун студенттерин университет менен тааныштыруу

Коммуникация факультетинин даярдоо курсуна быйыл жаңы келген студенттер үчүн 25-октябрда “Кош келдиң, даярдоо курсунун студенти” аттуу тааныштыруу иш-чарасы уюштурулду. Ага КТМУ ректору Проф.Др. Себахаттын Балжы, ректор жардамчысы Анварбек Мокеев, факультеттин кызматкерлери жана кыргыз медиасынын мен-мендеген журналисттери, белгилүү Коммуникация факультетинин бүтүрүүчүлөрү катышты.

Аталган программада сөз сүйлөгөн КТМУ Коммуникация факультетинин деканы Проф. Др. Хамза Чакыр: “Мевлананын айтканы бар, бир чырак башка чыракты жандырганда эч нерсе жоготпойт. Анын сыңарындай, жогорку курстагы студенттер жаңы келгендерге жол көрсөтүп, достошуп, жардам бергиле” деди.

Маалымат борбору Эмер Куфреви

“Түрк Дүйнөсү” кинофестивалында коммуникация факультети жеңишке жетишти

Түрк Дүйнөсү журналисттер федерациясы тарабынан быйыл экинчи ирээт уюштурулган “Түрк дүйнөсү даректуу тасмалар фестивалына” Кыргыз-Түрк Манас университетинин Коммуникация факультети катышып, байгелүү орундарга ээ болду.

Түрк дүйнөсү даректүү тасмалар фестивалына Түркия, Кыргызстан, Казакстан, Азербайжан, Өзбекстан жана Түрмөнстан баштаган түрк тилдүү 24 өлкөдөн 187 тасма баш байге үчүн ат салышты. Кинофестивалдын сыйлык тапшыруу аземи 30-сентябрда Стамбул университетиндеги Жемил Билсел жыйын залында болуп өттү. Иш-чарада университетибиздин коммуникация факультети бир катар жеңиштерге ээ болуп фестивалдын тарыхына из калтырды. Кинофестивалдын “профессионалдык” категориясында коммуникация факультетинин радио, телевидения жана киноискусство бөлүмүнүн окутуучусу Доц. Молдосейит Мамбетакуновдун “Аталардан керээз” тасмасы экинчи орунга ээ болду. Ал эми “студенттик” категориясында аталган бөлүмдүн студенти Касиет Кубанычбек кызы “Оймок” даректүү фильми менен биринчиликти, Айзада Алиева болсо “Дербиш” тасмасы менен үчүнчүлүктү алды. Даректүү тасмалар аркылуу түрк дүйнөсүнүн баалуулуктарын дүйнөгө таанытуу жана жайылтуу максатында уюштурулган фестивалда ар кандай чакан иш-чаралар да орун алды. Алардын бири болуп “Маданиятты жайылтуунун куралы катары кино” аттуу дискуссиялык панель уюштурулду. Анда коммуникация факультетинин деканы Проф. Др. Хамза Чакыр сөз сүйлөп, модератор катары да катышты.

Маалымат борбору

Эмер Куфреви

Ирандан коммуникация факультетине сыйлык

Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин коммуникация факультетинин радио, телевидение жана кино бөлүмүнүн студенти Салтанат Зарнаева «34-Тегеран кыска метраждуу фильм фестивалында» сыйлыкка ээ болду.

Салтанат Зарнаева Иран Республикасынын баш калаасы Тегеранда 17-22-октябрь күндөрү өткөрүлгөн «34-Тегеран кыска метраждуу фильм фестивалында» «Үй» аттуу тасмасы менен Азия категориясынын видео тармагында «Эң мыкты фильм» сыйлыгына татыктуу болду. Дүйнөдөгү фильм фестивалдары арасында өзгөчө орду бар Тегеран кыска метраждуу фильм фестивалы масштабдуу чөйрөгө таанымал болгон фестивалдардан бири. Бул фестивалга үстүбүздөгү жылда 117 өлкөдөн 5 859 фильм кайрылуу жолдогон. Алардын арасынан 44 өлкөдөн жөнөтүлгөн 110 фильм чет өлкөлүк фильм категориясында, 9 фильм болсо жергиликтүү Иран категориясында финалга жолдомо алган. Фестивалда дүйнөгө болгон жаңыча көз-караштын негизинде «Китептер жана кино», «Атуулдук укуктар» жана «Үмүт жана ишеним» темаларындагы фильмдер каралат.

Media Manas

Өйдө-ылдый турмуштан келген чемпиондук

Ден соолугу чың болуп, алты саны аман болуп туруп артынан из калтырбай кеткен адамдар көп эле. Ал эми айрымдар канчалаган тоскоолдук болгонун карабастан жашоо менен күрөшүп, ийгиликтин артынан сая түшкөндөрүн көрбүз. Ийгиликти эмгек менен багындырууга мүмкүн экендигин далилдеген спортчулардын бири Максат Аргынбаев. Спорттун пауэрлифтинг түрүндө эки жылдан бери машыккан Максат Казакстан, Орусия жана бир топ Араб өлкөлөрүндөгү таймаштарга катышып, байгелүү орундарга ээ болгон. Ал эми 2016-жылы 125, үстүбүздөгү жылы 145 килограмм салмак менен Кыргызстанда өткөрүлгөн Паралимпиада да пауэрлифтинг спортунда биринчиликти алган.

Мындан кийин баса албайсың дешкен

Максат Аргынбаев 18 жашына чейин дени сак болуп жүрүп, бир кырсыктын айынан буту баспай калган. Жашоосун түп тамырынан бери өзгөрткөн ошол күндү ал мындайча эскерет: "Мындан туура он жыл мурда жол кырсыгына кабылдым. Туура диагноз коюлбагандыктан туура эмес дарыланып калдым. Дарыгерлер бутум кесилери, мындан кийин баспай каларымды айтышты. Ата-энем мындай нерсени эч кабыл алышпады. Төшөктө жатып үнүм Кудайга жетти, бассам экен деген. Максат коюп бир кадам таштаганга далалат кылдым. Балдактардын жардамы менен акырындап баса баштагансыдым. Ошентип, мүмкүн болбогон нерсени ишке ашыра баштадым. Демек, мындан да көп максатка жете алам дедим өзүмө".

Пауэрлифтинг мени тандап алды

Аргынбаев жол кырсыгынан кийин 2 жыл бою ооруканада жатты. Андан соң өзүнө келүү максатында спорт менен машыга баштады. "Арыктап калгандыктан спортко барууга белсендим. Түндүн бир окумуна чейин машыкчумун. Тренерлеримдин бири Аднан Жабралиевдин көңүлүнө түшүптүрмүн. Ал өз командасына чакырып, жашоомду өзгөрттү. Чынын айтсам, мурда пауэрлифтинг деген спорттун түрү бар экенин деле билбептирмин. Мен аны эмес, ал мени тандап алды" деп Максат бул спортко кандай келип калгандыгын айтып берди. Тренери Аднан жөн гана тренери эмес, анын жакын сырдашы, досу болуп, жашоосунун оор учурларында жанында болду. "Тренериме терең ыраазымын. Бири-бирибизге бат эле көнүп кеттик. Көз карашымдан эле баарын билип коет. Жашоодо экинчи мүмкүнчүлүктү тартуулаган ошол адам. Негизи тренер менен спортчу бири-бирин жакшы таанышы керек.

Жеңе албайсың дегендерге далилдедим

Адамдын башынан өткөн окуялары аны бир нерсеге үйрөтөт. Бул оор кырдаалдарда Аргынбаев үй-бүлөсүнүн баркын жакшы билди. "Бул жашоодо менин үй-бүлөм гана бар экенине ынандым. Майып боло элегимде досторум көп болчу. Азыр кээ бирлери менен гана жүз көрүшөм. Кыздар деле ошондой. Кээде кайсы бир кыз макул болсо, анын үй-бүлөсү каршы чыккан учурлар болду. Артыман адамдар Максат айыга албайт эми, аз эле ичер суусу калса керек деген сөздөрүн уктум. Мындай пикирлерди угуп дагы чыйралып, жеңип чыгам деп өзүмө өзүм сөз бердим. Ошол убак мен үчүн оор болсо дагы, азыр ошол адамдарга рахматымды айткым келет. Кээде адам ийгиликке жетүүсү үчүн жаман сөздөрдү да угушу керек экен.

Кырсыкка чейин майып адамдардын ийгиликке жете турганына ишенчү эмесмин

Кайсы бир окуяны түшүнө билүү үчүн аны угуу же көрүү жетиштүү эмес. Аны жашаш керек. Аргынбаев башынан өткөн окуядан кийин жашоого болгон көз карашы кантип өзгөргөнүн мындайча баяндайт: "Майып адамдар ийгиликке жете албайт деп ойлочумун. Бул окуядан кийин дүйнөм астын-үстүн болду. Өзгөчө спорт менен машыга баштаганда толугу менен өзгөрдүм. Мурда арыкчырай, өзүнө ишене албаган бала болчумун. Эми өзүмө ишенем. Кандай гана кыйынчылыктар менен каршылашсам да, сабыр менен, эч кимден үмүттөнбөй ал көйгөйдү чечүүнү үйрөндүм. Баягы өзүнө ишенбеген Максат жок.

Менин уулум дүйнө чемпиону болот

Алгач Кыргызстан чемпиону болгон күнүн мындайча эскерет: "Жеңишке ээ болбой калсамчыдепадантолкундандым. Тренеримдин

эмгегин актасам экен деп көп ойлодум. Таймаш башталардан мурда өзүмдү чарчаңкы сездим. Окутуучум ийгиликке жетишеримди айтып жатты. Аянтчага чыкканымда титиреп жатканымды байкадым. Ошончо көз сени карап турса, албетте толкунданасың. Чемпион болгонумду укканымда ишене албай кубандым. Бул менин жаңы жашоомдогу алгачкы кыялым эле. Өзүмдү атактуу жылдыз катары сездим. Тренеримдин кубанычын көрүп андан бетер сүйүндүм. Ал мага: "Уулум ийгиликке жетти. Дүйнө чемпиону болот" дегенин укканда ушунчалык сүйүндүм. Бул сезимдерди кайрадан жашоо максатым болуп калды.

Үй-бүлө күтүп, дүйнө чемпиону болуу кыялым

Максат Аргынбаев келечекке койгон пландары менен мындайча бөлүштү: "Үч жылдан кийин олимпиада болот. Эң алгачкы максатым, ага катышып, чемпион болуу. Спорт менин кийинки жашоомдо дайыма болот. Муну менен мен сыяктуу адамдарга үлгү болгум келет. Ийгиликке адам алгач өзү ишениши керек. Майыптардын да бактылуу, ийгиликтүү болууга акысы бар. Бул жолдо сабыр менен алдыга барышыбыз керек. Ошондой эле, бул жашоодо жалгыз болгум келбейт. Башкалар сыяктуу үй-бүлө куруп, балалуу болгум келет".

Бул окуяны башыман кечирбесем чемпион эмес, катардагы банк кызматкери болмокмун

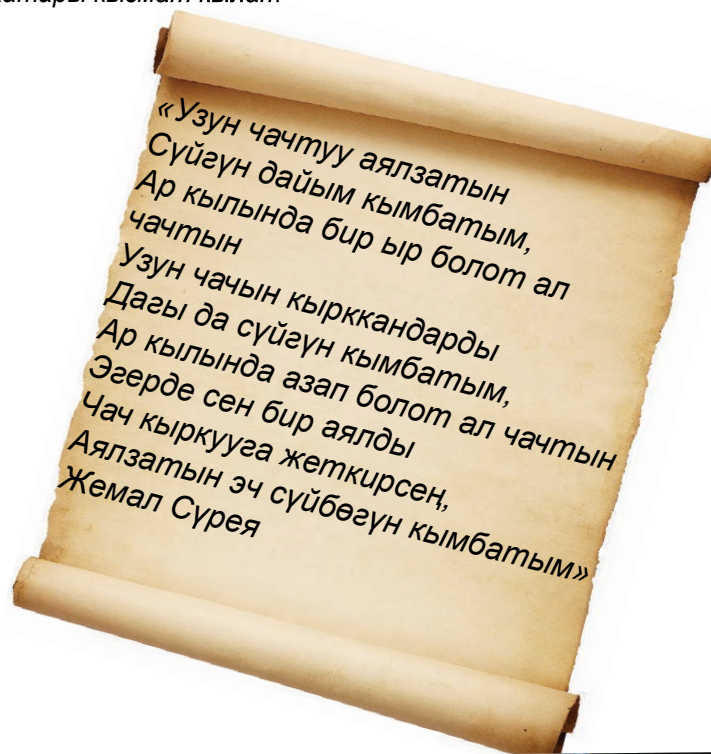
Максат Аргынбаев бул окуядан мурда Токмок мамлекеттик университетинде экономика бөлүмүндө билим алчу. Көп убакытка ооруканада жатып калганына байланыштуу окуусун токтотуп койгон. "Өзүмө келерим менен окуумду улантайын дедим. Окуумду бүтүрүп ата-энеме жардам беришим керек эле. Акыры окуумду аяктап иш издей баштадым. Ар биринде сынактан өтүп, мени алабыз дешчү, бирок башка бирөө өтүп кеткенин угуп калчумун. Мындай учурларды жашоо кыйынга турду. Бирок бүгүн ойлосо, мындай окуяларды башыман кечирбесем, чемпион болбойт элем да. Бир эшик жабылса, миң эшик ачылат деген туура белем. Кудайга шүгүр, кыялдарым орундалууда"

Аялдын чач өрүмүнөн көп нерсе билсе болот

Эркин Болжуров

Чач өрүм кылымдардан бери аялзатынын көркү катары бааланып келген. Эстетикалык жактан чач жасалгасы аксессуар катары аялдын руханий жана маданий абалына карап өзгөрүп турган. Кээде бир байлам, кээде түйүлгөн, ал эми кээде бир өрүм болуп ташталган чачтын чечмелене турган мааниси болуп келген. Чач жасалгасын формага салуу каалоо же табитке гана байланыштуу эмес, кээде маданий кобдор менен дагы байланыштуу болушу мүмкүн. Чач формасына карай байланыш каражатына айланып, ар кайсы маданияттарда ар кандай маанини берет. Ал маңдайда турган адамга же өзү жашаган коомго аялдын маданий абалынан үй-бүлөдөгү абалына чейин кандай экендигин билдирген маалымат каражаты катары кызмат кылат

Байланыш каражаттары күн сайын арткан жана түрлөнгөн азыркы жашообузда берилген маалыматтар көпчүлүк учурларда адресатка жетпестен ортодо жок болуп кетет. Дайыма көптөгөн маалыматтардын курчоосунда болгон адамдар маалыматтардын туурасын тандоодо кыйналат. Болбосо өткөн замандарда адамдардын бири-бири менен байланышуусу жана бири-бирине маалымат берүүсү чач жасалгасы сыяктуу жөнөкөй жана оңой болчу. Мурда аялдар түрдүү формадагы чач жасалгасы менен өз абалын билдирчү. Өзгөчө эски түрк тилдүү коомдордо маанилүү болгон бул адат азыркы учурда кыргыздар же уйгурлар сыяктуу кээ бир коомдордо аз да болсо сакталып калгандыгын жана колдонулгандыгын көрүүгө болот.

Чачындай сулуусун

Эски түрк тилдүү коомдордо өрүлгөн узун чачтарга маани берилген жагдайларды көптөгөн тарыхый эмгектерде көрүүгө болот. Ал гана эмес кээ бир булактарга караганда түрктөр өрүлгөн узун чачтар аркылуу таанылат. Түрк тилинде колдонулган «өрүү» сөзүнүн түп-тамыры өрүлгөн чачтын маани-маңызын аныктоо үчүн жеткиликтүү эле элемент болуп саналат. Кыргыздарда колдонулган «аялдын көркү чач» сөзү кыргыздарда чачка канчалык деңгээлде маани берилгендигин билдирет. Өзгөчө узун жана калың чачтар аялдын сулуулугун көрсөткөн маанилүү элемент болуп саналат. Чачтар үчүн колдонулган ыкмалар аялды көрктөндүрүү менен бирге кандайдыр бир маалымат да берет. Аялдар өрүлгөн чачынын формасы, саны жана чач таккычтары менен үй-бүлөлүк абалы тууралуу коомго кандайдыр бир маалыматтарды берет.

Турмушка чыкчу бийкечтерге «кырк өрүм чач»

Азыркы учурда узун чачтын адамдын энергиясын коргогондугу, ошол себептен кесилбеши керектигине байланыштуу бир канча талаш-тартыштар бар экендиги талашсыз. Бирок ушул адаттын таасириби айтор, кыргыздарда жана уйгурларда кыздардын чачтарын өстүрүүсү салт болуп эсептелет. Бул салтка байланыштуу узун чачтуу кыздарды уйгурларда «сүмбүл чач», кыргыздарда «олоң чач», ал эми

түрктөрдө «калың чач» деп аташат жана ушул себептүү узун чачтуу кыз-келиндерге маани беришет. Айрыкча калың жана узун чачтары аркылуу алардын сулуулуктары аныкталат. Ушул себептүү жаш кыздар белине жеткен узун калың чачтарын үй-бүлөлүк абалын жана өзгөчөлүгүн билдирүү максатында колдонушат. Мисалы кыргыздарда турмуш кура элек кыздарды «беш көкүл» деп аташат. Беш көкүлдөр узун чачтарын «кырк өрүм» деп аталган өрүм түрү менен кырка бөлүп өрүп алышат. Бул кырк өрүмгө кыз турмушка чыкканга чейин жылда бир тал өрүм кошулуп турат. Өрүм чачтардын саны көбөйгөн сайын ал сырттан коюу жана калың көрүнөт. Бул абалды кыргыздар «кара далы» деп атап коюшат. «Кара далы» сөзү Түркчөдө «үйдө калган кыз» маанисин берет. Бул түшүнүк бир тараптан кыздардын аркасындагы коюу жана калың чачтарын билдирсе, бир тараптан да алардын турмушка чыгуу мезгилинин өтүп баратканын көрсөтөт.

Кыргыз кыздары кырка бөлүнүп өрүлгөн чачтарынын учуна «чачпак», «чач учтук» деп аталган аксессуарларды тагат. Ишеним боюнча бир тараптан бул өрүм менен кыздардын сулуулуктары алдыңкы планга чыгарылса, бир тараптан өрүм чачы аркылуу алардын канчалык эмгекчил экендиги аныкталат. Беш көкүлдөр майрамдарда же болбосо тойлордо өрүлгөн чачына улуттук баш кийим болгон шөкүлөлөрдү кийишет. Ошентип үйлөнүүнү каалаган бойдок балдар кыздардын чач өрүмүнө карап алардын турмуш куруп курбагандыгын билишет.

Уйгурларда болсо абал бир аз башкачараак. Турмушка чыга турган кыздар чачтарын он бир, он беш, он жети, жыйырма бир же болбосо кырк бир тал кылып, так сандардан турган өрүмдөргө бөлөт. Бул абал жаш кыздын турмушка чыга электигин жана турмуш курууга даяр экендигин көрсөтөт.

Турмушка чыккандан кийин экиге бөлүнүп өрүлгөн чачтар ал аялдын бир жуп экенин, ал эми ал чачтардын учтарынын бөлүнүп өрүлгөнү сандарына карап балдарынын канча экендигин билдирет.

Кыргыз кыздарынын турмуш кура электе кырка бөлүнүп өрүлгөн чачы турмушка чыккандан кийин экиге бөлүнүп өрүлөт. Бул анын эми жалгыз эмес экендигин, чачындагы эки өрүм сыяктуу ал да жуп экендигин билдирет. Эки өрүм чачтын бири өзүн, ал эми экинчиси жубайын билдирет. Бул иш-чара үйлөнүү тойлорунда атайын церемония менен жасалат. Турмушка чыгып жаткан кыздын чачын кыздар атайын чогулуп өрүшөт жана төмөнкүдөй ыр саптарын чогуу ырдашат.

Турмушка чыккан аялдардын чачын экиге бөлүп өрүү салты уйгурларда да кездешет. Бирок кыргыздардан айырмаланып уйгурлар канча баласы бар экендигин өрүлгөн чачынын учуна кошумча өрүү менен билдирет. Уйгур аялдар турмуш кургандан кийин экиге бөлүп өргөн чачынын учун канча баласы болсо санына карап майдалап өрүп алышат. Бул ыкманы «балачук чач» деп аташат. Бул ыкма менен эки чоң өрүм ата-энесин билдирүү менен балдарынын тамыры, жашоосунун маңызы экендигин аныктайт. Ушул тамырдан тутам-тутам чач сыяктуу балдар көбөйүшөт.

Чоң эне, таене болгон аялдар башка чач үлгүсүн колдонууну туура көрүшөт. Экиге бөлүп өргөн чачынын учтарына «чач теңге» деп аталган кооздук аксессуарларын тагышат. Бул ыкма аялдын үй-бүлөдөгү ордун эле билдирбестен, ошол эле учурда анын коомдогу ордун, статусун да билдирет.

Жесир калганда өрүлгөн «бир өрүм» чач

Бир өрүч чач кыргыздарда күйөөсү каза болгон же ажырашкан аял колдонгон ыкма болуп саналат. Башымдагы бир өрүм сыяктуу жалгыздын деген маанини билдирет. Уйгурларда күйөөсүнөн ажыраган аялдарды «жуван» дешет. Жувандар чачын бирөө кылып өрүп алышат. Кыргыздардагы сыяктуу уйгурларда да бул ыкма жалгыздыкты билдирүү үчүн колдонулат. Бирок кыргыздардагы бир тутам болуп өрүлгөн чач уйгурларда башкача кабыл алынат. Уйгурларда чачын бирөө кылып өрүп алган аялдар күйөө издеген аял катары каралгандыктан коомдо жакшы кабыл алынбайт. Ошол себептен күйөөсү менен ажырашкан же күйөөсү каза болгон аялдар чачын бир өрүм эмес беш, жети же тогузга бөлүп өрүшөт.

Кылымдардан бери улантылып келген чач өрүү салты менен коомдор бир тараптан өз маданиятын сактап келсе, бир тараптан да баары стандартташтырылып калган азыркы дүйнөдө өз жашоосун улантууну каалашат. Көпчүлүк адамдардын өздөрүн заманбап адам катары көрсөткөн азыркы кылымда алар өздөрүн ушундай өзгөчөлүктөр менен көрсөтүүгө аракет кылышат. Күндө жүздөгөн маалыматтын курчоосунда болгон ушул кылымда чачтары менен маалымат берген аялдарды байкабастан жанынан өтүп кетип жаткандырбыз, ким билет.

Касым Догуш Кылыч

Гулиза Урустамбек Кызы

Кыргыз кинематографиясынын күнгөй-тескейи

Азыркы учурда кино искусство гана эмес, коом маданиятын чагылдырган жана башка маданияттарга үстөмдүк кылууда колдонулган каражат катары да мааниси артып баратат. Ар бир эл өзүнүн Голливудун жаратуу үчүн аракеттенип, улуттук кино түрдүү этникалык элементтер менен баюуда. Табият сулуулугун, салттуу маданиятты жана тарыхты визуалдык искусстводо чагылдырган кыргыз кинематографиясы өзгөчө Советтер Союзунун учурунда зор ийгиликтерди жараткан.

«Кыргыз керемети»

Кыргыз кинематографисттеринин ою боюнча Кыргыз кинематографиясынын алтын доору Советтер Союзу учурунда б.а. 19-октябрь 1941-жылы Фрунзе фильм студиясынын ачылышы менен башталат. Азыркы учурда «Кыргызфильм» аты менен дале болсо иштеп келген студия Советтер Союзу мезгилинде Кыргызстандын эң мыкты фильмдерин жараткан. Ошол себептен ал мезгилде жаратылган кинолор өлкөнүн кинематография тарыхында «Кыргыз керемети» деген ат менен белгилүү болгон. Өзгөчө 1970-жылдары Төлөмүш Океев, Болот Шамшиев, Геннадий Базаров жана Альгимантус Видугирис сыяктуу режиссерлор жана продюсерлер кыргыз кереметинин болушунда маанилүү роль ойношкон. Мисалы, Мелис Убукеевдин продюсерлигинде тартылган «Тайгак кечүү» (1964) фильми ушул учурдагы кыргыз кереметтеринин бирөөсү гана. Муратбек Рыскулов, Болот Бейшеналиев, Таттыбүбү Турсунбаева, Сүймөнкул Чокморов, Журахон Рахмонов жана Бакен Кыдыкеева сыяктуу ысымдар болсо бул мезгилде актердук чеберчиликтери менен алдыңкы планга чыгышкан. Бирок кыргыз кереметине из калтырган маанилүү ысым бул албетте Чыңгыз Айтматов. Айтматовдун кино ааламына сүңгүгөн чыгармалары бир эле Кыргызстанда эмес, башка өлкөлөргө да Кыргызстандын атын чыгарган.

Белгилүү режиссер жана Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин коммуникация факультетинин радио, телевидение жана кино бөлүмүнүн улук окутуучусу Артыкпай Сүйүндүков Советтер Союзу мезгилинде кыргыз кинематографиясындагы алтын доорду төмөнкүчө эскерет: «Ал убакта жаратылган фильмдер «Кыргыз кинематографиясы» деген түшүнүктү калыптанышына жана эгемендүүлүк жылдарында кайра жандануусуна өбөлгө болгон негизги фактор болчу. Бул фильмдерди көргөн чет өлкөлүк режиссерлор Кыргызстанды материалдык-техникалык базага ээ кино студиясы бар деп ойлочу. Бирок өлкөбүзгө келип биздин шарттарыбыз менен таанышканда аябай таңданышчу. «Силер кантип ушундай материалдык-техникалык базаңар менен сапаттуу кинолорду тартасыңар?» деп сурашчу. Бизден алда канча жогору техникалык базасы бар Тажикстан, Казахстан сыяктуу коңшу өлкөлөр жана Азербайжан, Армения, ал турсун кээ бир Европа өлкөлөрү бул темада бизге көз артышчу. Себеби бул өлкөлөр кино секторунда бизден алда канча жогору материалдык-техникалык базага ээ болгонуна карабастан, жараткан кинолору биздикидей сапаттуу эмес болчу».

Кыргыз кинематографиясындагы жаңы доор

Советтер Союзу кулагандан кийин Кыргызстан өз эгемендүүлүгүн жарыялайт. Мына ушул мезгилде кыргыз кинематографиясынын өнүгүшү да кризиске учурайт. Өлкөнүн экономикалык абалы кино тармагына да терс таасир тийгизет. Ал гана эмес бир кинонун тартылышы жети жылга чейин сүргөн убактар болгон. Бирок бул ишке киришкен инсандар өлкөдө кинематография тармагынын кайра жандануусу үчүн бар аракетин жумшаган. Актан Арым Кубат, Эрнест Абдыжапаров, Садык Шер-Нияз жана Руслан Акун сыяктуу режиссерлор жаңы долбоорлор менен кино тармагына салып кошот. Бул аракеттердин жыйынтыгында кыргыз кинематографиясы өзгөчө акыркы 10-15 жылдан бери кайрадан жандана баштайт. Бул жандануунун эң жакшы далили эл аралык кинофестивалдарда алынган сыйлыктар болуп саналат.

«Бир эле жаратуу үчүн эмес таанытуу үчүн да көп иштешибиз керек

» Кыргыз эл артисти, кино сынчысы жана Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин коммуникация факультетинин радио, телевидение жана кино бөлүмүнүн башчысы, доцент Молдосейит Мамбетакунов кыргыз кинематографиясынын дүйнөлүк аренадагы

Кыргыз Эл артисти Артыкпай Сүйүндүков

Ак Кеме (1975)

Чарли Чаплин «Ак көмени» көрүп, «Керемет тасма» деп баа берген.

Кыргыз Эл артисти Молдосейит Мамбетакунов

кино секторундагы ордун төмөнкүчө баалайт: «Кыргыз кинематографиясы көбүнчө КМШ өлкөлөрү, Орто Азиядагы өлкөлөр жана Балтика өлкөлөрүнүн арасында таанымал. Улуттук деңгээлде өткөрүлгөн фестивалдар жана жаратылган ийгиликтер кыргыз кинематографиясынын өнүгүшү үчүн жеткиликтүү эмес. Качан дүйнөгө таанымал жазуучулар, сынчылар, режиссерлор, продюсерлер кыргыз кинематографиясы тууралуу маалымат алып, ал тууралуу сүйлөй башташат, мына ошондо биз ийгилик жаратыптырбыз дей алабыз. Ошол себептен бир эле кино жаратуу менен чектелбестен аны таанытуу үчүн да көп эмгектенишибиз керек».

Кыргыз кинематографиясындагы негизги көйгөйлөргө да токтолгон доцент Мамбетакунов сектордо продюсерлердин көп болушу кээде бул тармакка пайда эмес зыян алып келээрин баса белгилейт. Башкача айтканда кыргыз кино тармагында продюсерлердин көп санда болушу, бирок бул продюсерлердин көпчүлүк учурда тармакка салым кошуу үчүн эмес, өз кызыкчылыктарын ишке ашыруу үчүн иштешкенин айткан доцент Мамбетакунов чыныгы ийгиликке жетүү үчүн билимдүү жана креативдүү кинематографисттерге муктаждык бар экендигин айтат. Доцент азыркы учурдагы продюсерлердин майда барат темаларды алып чыгып кино тарткандарын да сындап «Чыныгы продюсердин дүйнө таанымы кенен, руханий казынасы бай жана креативдүү болушу керек. Кинематография тармагында адам жана анын руханий дүйнөсү биринчи орунда. Продюсер өзү жашап жаткан дүйнөнү чагылдырып бериш керек. Ошол аркылуу адамдардын көңүлүнөн түнөк табышы керек. Кыргыз кереметинин ийгилик сыры мына ушунда» дейт.

Ийгиликтин сыры оригиналдуу темаларда

Ага окутуучу Артыкпай Сүйүндүковдун оюна караганда кыргыз кинематографиясынын мурдагы керемет күндөрдү кайра жаратуусу, экранга чагылдырылган оригиналдуу темалар аркылуу гана болушу мүмкүн. Ал «Азыркы учурда кыргыз кинематографиясында популярдуу болгон сүйүү, детектив жана комедия жанрындагы Батыштын маданиятынын таасири жаратылып жатат. А чындыгында болсо биздин көңүл бурушубуз керек болгон негизги тема биздин маданиятыбыз. Кыргыз керемети кыргыз элинин түптүү эл экендигине, маданиятынын баалуулугуна кайрылган оригиналдуу фильмдер аркылуу жаралган болчу. Элибиздин тарыхын, маданиятын жана каада-салтын кандай болсо, ошондой абалында келечектеги миң жылдарга жеткире алган кинолорду жаратышыбыз керек» дейт.

Кыска метраждуу фильмдердин өлкөсү: Кыргызстан

Акыркы мезгилде болсо Кыргызстан дегенде эле биринчи кезекте кыска метраждуу фильмдер эске келет. Кыргызстанда уюштурулган жана башка өлкөлөрдө өткөрүлгөн кыска метраждуу кино фестивалдарда кыргыз кинематографиясынын өзүн таанытуусу үчүн жакшы шанс жаралууда. Аз өлчөмдөгү материалдык чыгым менен сапаттуу тартылган кыска метраждуу фильмдер өзгөчө жаш режиссерлор жана режиссер жардамчылары тарабынан талап кылынат. Бул тармакта уюштурулган ар кандай фестивалдар жана сынактар жаңы жаш продюсерлердин өсүп чыгуусун шарттайт.

Жарым кылымдык тарыхы болгонуна карабастан унутулбай турган кинолор менен эскерилген кыргыз кинематографиясы өткөн доордогу сыяктуу келечекте да кереметти жаратууну эңсейт.

Өткөнгө өкүнүч менен эмес, келечекке үмүт менен кароо: Бактылуу карылык

Жашоодо ар бир адам өзүнчө жол менен өмүр сүрөт. Тактап айтканда, бир адамдын жашоосу экинчи бир адамдыкына окшобойт. Жашоо кээ бирөө үчүн убакытка бар күчү менен тиренсе да каршы келе албаган кайгы-азап. Кээ бирөө үчүн жалгыздык; жакындарын бир-бирден жерге берүү. Айрым бирөө үчүн убакыт өткөн сайын көбөйгөн, ата-эне, чоң ата-чоң эне болуу сыймыгы. Кимдир бирөө үчүн кайгы, кубаныч же азап менен коштолгон тажрыйба. Чындыгында адам баласы төрөлгөндө эле картажа баштайт. Бала кезде бул карылыкты чоңоюу дейбиз. 20 жаш, 30 жаш курак эч качан кайтып келбейт. Балачакта ар жылы торт менен коштолгон туулган күндөрдү, убакыттын өтүшү менен өкүнүч коштой баштайт. Дегеле, өткөнгө өкүнүч менен эмес, келечекке үмүт менен карап, бактылуу карылыкты жашоого мүмкүнбү?

Бактылуу карылыкта активдүү жашоого болот

Азыркы учурда илимпоздор жаш, чың денсоолукта болуу жана узак жашоо сырын билүү үчүн аракет кылып жүрүшсө, кээ бир бейөкмөт уюмдар да жакшы жана сапаттуу жашоону кантип өткөрүү керектиги үчүн күрөшүшөт. Бул уюмдардын бирөө «Бабушка Адопшн» фонду болуп саналат. Бул фонд да карылыкты токтотууга болбостугун, бирок кечиктирсе болоорун ырастоо үчүн түзүлгөн фонддордун бири. 1999-жылдан бери Бишкек шаарында кызмат көрсөткөн бул фонддун негизги максаты жалгыз калган кары адамдарга материалдык жана руханий жардам берүү менен кыргыздардын бактылуу карылыкты башынан өткөрүүнө көмөкчү болуу. Фонд ушул максат менен бир тараптан карыларга ар кандай семинар, курстар, экскурсия ж.б. коомдук иш-чараларды уюштуруп, кары адамдардын коомго аралашуу менен кеч картаюусуна аракет кылып келет. Ал эми бир тараптан болсо кары адамдарга материалдык жактан жардам көрсөтүп, оорулуу болгондорго жана төшөктө жатып калгандарга үйүндө кызмат көрсөтөт.

Карылыкты токтотуп болбойт, бирок кечиктирсе болот

Кары адамдар Кыргызстандагы жалпы калктын алты пайызын түзөт. Коомдогу социалдык жана экономикалык абал мүмкүн эң көп ушул 6 пайызды таасирлентет. Себеби бир топ өлкөдө болгондой эле Кыргызстанда да карылар үчүн түзүлгөн фонддор аябай эле аз санда. Албетте карылык келгенде ар бир эле адамдын кандайдыр бир жерде иштөөсү физикалык жактан алып караганда мүмкүн эмес. Бул абал кары адамдарды алгач эле балдарына, неберелерине же тууган-уругуна көз-каранды кылып коёт. Бирок көпчүлүк учурда балдарынын иштөө үчүн чет жактарга кетүүсү Кыргызстанда жалгыз кароосуз калган чал-кемпирлердин дагы да көбөйүүсүнө себеп болууда. Мындай адамдарга жардам берүү максатында түзүлгөн «Бабушка Адопшн» фондунун жетекчиси Айдай Кадырова бул тармакта жүргүзүп жаткан иштери тууралуу төмөнкүчө маалымат берди: «Максатыбыз адамдарга ар курактын өзүнчө өзгөчөлүгү болгондугун түшүндүрүү жана ушул темада аларды маалымдар кылуу. Бул процессте биз каршылашкан эң чоң маселе адамдардын карыганын мойнуна албоосу. Карылыкты моюнга алышпайт, анткени алар үчүн карылык жалгыздык, ооруну символдоштурат. Убакытты токтотуу, андан качып кутулуу мүмкүн эмес. Карылыкты албетте токтото албайбыз бирок анын таасирин азайтып максаттуу жашоого

үйрөтсөк болот. Негизинен алып караганда карылык адамдын эч нерсеге көңүлү чаппай, түнт жашоо образын чагылдырган пассивдүү процесс болуп саналат. Адамдар карыганда коомдогу таасиринин азайганын, ал гана эмес жоголгонун ойлошот. Биз болсо аларга карылыкты кантип кечиктирсе болоорун, али да болсо коомдун бир мүчөсү катары өзүн сезип, кантип активдүү жашаса болоорун үйрөтүүгө аракет кылабыз. Бул үчүн атайын окутуу курстарын ачуу менен алардын өз жашоосун жаңы ролдо оңой улантуусуна колдоо көрсөтүп келебиз».

«Жаштардан көбүрөөк колдоо күтөбүз»

Карылар коомдун өзгөчө бөлүгү экендигин баса белгилеген Кадырова алардын бул карылык мезгилинде материалдык жана руханий жактан колдоого алынышы керектигин айтат. Мамлекеттик, жеке менчик жана волонтердук уюм-мекемелердин бул тармакта иш алып баруулары керектигин жана кызматташтык кылуу менен жаңы долбоорлорду ишке ашырууга болоорун айткан Кадырова маегин төмөнкүчө улайт: «Алгач эле жасаган ишибиздин жеңил эмес экендигин айткым келет. Мисалы кээ бир кары адамдар Бактылуу карылык долбооруна катышууга караманча каршы болушат. Алар өз бөлмөлөрүнө бекинип алышып, жашоодон бар үмүтүн үзүп коюшат. Канча убакыт аларды көндүрүүгө аракет кылам. Кээ бирлери башынан окуяларын ыйлай-сыктай айтышканда жанымды коёрга жер таппай калам. Мындай учурларда кайрат айтам, дем берем. Бирок кээде алардын мындай абалын, башынан өткөн окуяларын угуп туруп, эч нерсе дей албаган чарасыз калган учурларым болот. Жакшы нерселерди көрсөтүп, көңүлдөрүн көтөрүп, аларды жашоого кайра кайтаруу аракетиндебиз. Бул максатта бизге колдоо көрсөтө ала турган, өз каалоосу менен иштегиси келген жаштарга муктаждыгыбыз бар».

Алдуу-күчтүү карылардын образы

Баары эле физикалык жана руханий жактан жакшы карып, келечекте эч кимден көз каранды болбой улгайгысы келет. 65 жаштан жогору кары деп саналып, 85 жаштан өткөн адамдардын саны барган сайын артып жаткандыгын эске алганда кутмандуу карылыктын мааниси көтөрүлөт. Фонд тарабынан сапаттуу жана ден соолуктуу карылыкты максат кылган бир катар тренинг, семинарлар уюштурулуп турат. Пенсионер жашына келип, бирок үйдө жөн отургусу келбеген улгайган адамдарды бала багуучу, окутуучу, кол өнөрчүлүк сыяктуу кесиптерге үйрөтүп багыт берүүдө. Жаңыдан иш табуу

Babushka Adaption Основания

мүмкүнчүлүгүнө ээ болуп кубанган карылар өз кылган эмгегин көрүп андан бетер өздөрүн бактылуу сезишет. Кадырова «Фонд катары биз коомчулукта калыптанып калган кары адамдын образын өзгөртүү. Бул үчүн көп аракеттерди жасап жатабыз. Социалдык тармактарда жасаган иштерибиз тууралуу маалыматтар менен бөлүшүп турабыз. Улгайган адамдар коомчулуктун бир бөлүгү, өлкөгө салым кошо тургандыгын жана алардын тажрыйбаларынан пайдаланып жакшы максаттарга жете тургандыгыбызды көрсөткөнгө аракеттенбиз. Долбоорлордун алкагында карыларыбыздын укугун билүүсүнө шарт түзөбүз. Укугун билген адам өзүнө көбүрөөк ишенет эмеспи» деди.

«Жалгыздыгымды унуттум»

Фонддун долбоорлорунун бирине катышкан Вера Андреевна 83 жашта. Жолдошу Виктор Гейкин менен 60 жыл өмүр сүргөн Вера мындан эки жыл мурун аны жоготкон. Балдары чет өлкөдө иштешет. Жашоодогу кыйынчылыктар, жалгыздыгына карабастан, фонддун ар кандай иш-чараларына активдүү катышып турат. Чоң эне долбоор тууралуу сезимдерин мындайча айтып өттү: «Фонд бул долбоорго катыш деп чакырганда сүйүнүп келгем. Семинар, курстардан көп нерсеге үйрөндүм. Жада калса жаңы технологияларды колдонгонду да үйрөндүм. Курс бүткөн соң өзүмдү башкаларга керектүү сездим. Ошондой эле, фонддун алкагында көп досторум пайда болду. Бир группанын бир бөлүгү катары өзүмдү сезип, жалгыздыкты унуттум. Алар менен окуяларыбызды айтып, дарттарыбыз менен бөлүштүк. Бир үй-бүлө катары болуп калдык. Бир досубуздун ден соолугу начарлап кеткен. Ага чогулуп акча таап, аны жалгыз калтырган жокпуз»

«Суу ичкенди унутуп койчумун»

Долбоор алкагында социалдык иш-чаралардын дагы бир катышуучусу 80 жаштагы Юрий Константинович. Узак убакыт бою киноиндустрияда эмгектенген Константинович пенсияга чыкса да, эмгектенген карылардын

бири. Алгач аны фонд бир иш-чарага чакырганда катышууну каалаган эмес экен. Бирок аны көндүрүп жатып макул кылдырган соң Юрий ата долбоорлорго катыша баштаган. Бул долбоордун алган эң маанилүү нерсеси-карылыктан коркуунун кереги жок экендигинин түшүндүм дейт ал. «Мурда карыгандан коркчумун. Карыганымды да кабыл алчу эмесмин. Эми жашоо жаш менен эмес, сапат менен өлчөнөрүн билдим. Өзгөчө фонд тарабынан уюштурулган социалдык иш-чараларда жаңы көп нерселерди үйрөндүм. Ден соолукта болуу үчүн туура тамактануу жана спорттун маанисин түшүндүм. Эң башкысы, эми убагында суу ичем. Мурда суу ичкенди унутуп койчумун. Эми күнүнө 1,5-2 литрдей суу ичем». Юрий Константинович фонддун жаңы долбоорлорун чыдамсыздык менен күтүүдө.

Адам улгайганда жалгыздыкка туткун болот. Карылыктын чоң душманы - жалгыздык. Бул учурда курбу-курдаштар дартка дабаа. Бабушка Адопшн фонду улгайган адамдарга жашоонун ыргагынан ыргып калбай, жашоосун активдүү уланткан карылардын образына Кыргызстандын карыларын үндөйт. Өмүр бою башкалар үчүн эмгектенип, ардактуу эс алуудагы карыларыбызга экинчи дем берүүнү фонд кызматкерлери каалашат. Өмүр бою иштеп, чарчаган карылар мындай долбоорлор аркылуу эс алып, ырахат алып, жаңы жашоого бет алышат.

Сабина Абдыбачаева

